

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/51/57-61>

Fidan Hübətova

Bakı Biznes Universiteti

doktorant

<https://orcid.org/0009-0009-4342-3568>

humbetovafidan28@gmail.com

Ali təhsildə keyfiyyət təminatı və onun innovativ xüsusiyyətləri

Xülasə

Ali təhsildə keyfiyyətin təmin edilməsi məsələsi təhsil siyasətinin əsas prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Qlobal rəqabətin artması, əmək bazarının dəyişən tələbləri, texnologiyaların sürətli inkişafı bununla yanaşı olaraq BMT-nin “Davamlı İnkişaf Məqsədləri”nin, xüsusilə də “Keyfiyyətli təhsil” məqsədinin həyata keçirilməsi zərurəti bu sahədə yeni, innovativ yanaşmaların tətbiqini daha da aktuallaşdırır.

Keyfiyyət təminatı anlayışı yalnız akkreditasiya və qiymətləndirmə mexanizmləri ilə məhdudlaşmır. Universitetlərin daxili idarəetmə strukturu, strateji planlaşdırması və davamlı inkişaf siyasəti keyfiyyət təminatı ilə sıx şəkildə əlaqəlidir. Müasir dövr ali təhsil müəssisələri üçün keyfiyyət təminatı sisteminin əsas məqsədi tədris, tədqiqat və ictimai fəaliyyət sahələrində səmərəliliyi artırmaq, şəffaflıq və hesabatlılığı təmin etmək, həmçinin tələbələrin məmnunluğunu yüksəltməkdir.

Bu məqalədə ali təhsildə keyfiyyət təminatının mahiyyəti, onun idarəetmə strukturları və innovativ xüsusiyyətləri təhlil olunur. Eyni zamanda, Azərbaycanda ali təhsil sistemində həyata keçirilən keyfiyyət təminatı mexanizmlərinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması istiqamətində görülən tədbirlər və mövcud çətinliklər nəzərdən keçirilir. Nəticələr göstərir ki, innovativ idarəetmə yanaşmalarının tətbiqi ali təhsildə keyfiyyətin davamlı inkişafını təmin etməklə yanaşı, milli ali təhsil sisteminin qlobal təhsil məkanına inteqrasiyasını da gücləndirir.

Açar sözlər: *ali təhsil, keyfiyyət təminatı, innovasiya, idarəetmə, davamlı inkişaf, akkreditasiya*

Fidan Humbetova

Baku Business University

PhD student

<https://orcid.org/0009-0009-4342-3568>

humbetovafidan28@gmail.com

Quality Assurance in Higher Education and its Innovative Features

Abstract

The issue of quality assurance in higher education has become one of the main priority areas of education policy. The growing global competition, changing demands of the labor market, rapid technological development, as well as the need to implement the United Nations “Sustainable Development Goals” (particularly Goal 4 – “Quality Education”) have made the application of new and innovative approaches in this field even more essential.

The concept of quality assurance is not limited to accreditation and evaluation mechanisms alone. The internal management structure of universities, their strategic planning, and sustainable development policies are closely related to the quality assurance system. In the modern era, the main goal of the quality assurance system in higher education institutions is to enhance efficiency in teaching, research, and social activities; ensure transparency and accountability; and increase student

satisfaction. This article analyzes the essence of quality assurance in higher education, its management structures, and innovative characteristics. It also examines the measures taken to align quality assurance mechanisms in Azerbaijan's higher education system with international standards, as well as the existing challenges. The results show that the implementation of innovative management approaches not only ensures the sustainable development of quality in higher education but also strengthens the integration of the national higher education system into the global educational space.

Keywords: *higher education, quality assurance, innovation, management, sustainable development, accreditation*

Giriş

Qloballaşmanın sürətləndiyi müasir dövrdə ali təhsil sistemləri cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafında, bilik əsaslı iqtisadiyyatın formalaşmasında və innovativ düşüncənin təşviqində əsas hərəkətverici qüvvələrdən birinə çevrilmişdir. Bilik və informasiya iqtisadiyyatının genişlənməsi, əmək bazarındaki rəqabətin kəskinləşməsi və texnoloji yeniliklərin dinamik inkişafı ali təhsil müəssisələrindən daha çevik, adaptiv və innovasiyaya açıq idarəetmə yanaşmaları tələb edir. Bu kontekstdə ali təhsildə keyfiyyətin təmin edilməsi milli inkişaf strategiyalarının mühüm tərkib hissəsi, insan kapitalının formalaşmasının əsas şərti və dövlətin intellektual potensialının gücləndirilməsi istiqamətində prioritet istiqamət kimi çıxış edir.

Təhsilin keyfiyyəti yalnız tədrisin məzmunu və səviyyəsi ilə məhdudlaşmır; o, həm də universitetlərin idarəetmə modelləri, strateji hədəfləri, beynəlxalq əməkdaşlıq səviyyəsi və innovasiyaya açıq mühiti ilə birbaşa bağlıdır. Keyfiyyət təminatı sistemi ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin planlaşdırılması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsi proseslərində əsas idarəetmə aləti rolunu oynayır. Onun əsas məqsədi tədris prosesinin səmərəliliyini artırmaq, tələbə məmnuniyyətini yüksəltmək, şəffaflıq və hesabatlılığı gücləndirmək, eyni zamanda universitetlərin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini artırmaqdır.

Bununla belə, ali təhsildə keyfiyyət təminatı yalnız nəzarət və akkreditasiya mexanizmlərindən ibarət deyildir. O, universitet daxilində "keyfiyyət mədəniyyəti"nin formalaşmasını, davamlı özünüqiymətləndirmə və inkişaf proseslərinin təşviqini, həmçinin idarəetmədə innovativ və texnoloji yanaşmaların tətbiqini də özündə birləşdirir. Rəqəmsal texnologiyaların, süni intellekt əsaslı analitik sistemlərin və onlayn idarəetmə platformalarının istifadəsi keyfiyyət təminatına yeni çeviklik, şəffaflıq və operativlik qazandırır.

Nəticə etibarilə, ali təhsildə keyfiyyət təminatının innovativ xüsusiyyətlərinin tədqiqi, mövcud təcrübələrin müqayisəli təhlili və beynəlxalq standartlara uyğun inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi həm elmi-nəzəri, həm də praktiki baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu, təkcə universitetlərin daxili inkişafına deyil, həm də Azərbaycanın ali təhsil sisteminin qlobal təhsil məkanında rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Tədqiqat

Ali təhsil sistemində keyfiyyət təminatının effektivliyinə təsir edən əsas amillərdən biri əmək bazarının dinamik tələblərinə cavab verən mütəxəssis hazırlığının hələ də tam səviyyədə təmin olunmamasıdır (Yorke, 2006). Bir çox hallarda tədris proqramlarının məzmunu müasir tendensiyalara, texnoloji yeniliklərə və innovativ tədris metodologiyalarına tam inteqrasiya olunmur. Bu isə tələbələrə praktiki bacarıqların, yaradıcı və tənqidi düşüncə qabiliyyətinin formalaşmasına mane olur. Nəticə etibarilə, məzunların bilik və bacarıqları real iqtisadiyyatın ehtiyacları ilə tam uyğunlaşmır, bu da ali təhsil ilə əmək bazarı arasında əlaqələrin zəifləməsinə və insan kapitalının potensialından səmərəli istifadə olunmamasına gətirib çıxarır.

Bununla yanaşı, tədris və idarəetmə proseslərində şəffaflıq, hesabatlılıq və nəticəyönümlülük prinsiplərinin tam şəkildə tətbiq edilməməsi də əsas problemlər sırasındadır. Bəzi hallarda keyfiyyət təminatı fəaliyyətləri formal xarakter daşıyır, yəni diqqət real nəticələrə deyil, əsasən prosedural tələblərə yönəlir. Universitetlərin daxili keyfiyyət təminatı sistemləri çox zaman akkreditasiya və qiymətləndirmə mərhələləri ilə məhdudlaşır. Halbuki davamlı monitoring, tələbə və məzun məm-

nüviyyətinin təhlili, eləcə də əldə olunan nəticələrin strateji qərarvermə prosesinə inteqrasiyası kimi vacib mexanizmlər sistemə şəkildə tətbiq olunmalıdır.

Digər mühüm məhdudiyyət “keyfiyyət mədəniyyəti”nin ali təhsil müəssisələrində tam formalaşmaması ilə bağlıdır. Bu, akademik və inzibati heyətin, tələbələrin və digər maraqlı tərəflərin keyfiyyət təminatı proseslərinə aktiv şəkildə cəlb edilməməsi ilə əlaqədardır. Geribildirim mexanizmlərinin zəif qurulması, qərarvermədə məlumat əsaslı yanaşmanın məhdud tətbiqi və innovativ idarəetmə alətlərindən az istifadə bu mədəniyyətin formalaşmasına mane olur. Bundan əlavə, rəqəmsallaşma və müasir informasiya texnologiyalarının potensialından keyfiyyətin idarə edilməsində tam istifadə olunmaması da sistemin çevikliyini azaldır və qərarvermə proseslərinin effektivliyini zəiflədir. Beləliklə, ali təhsildə keyfiyyət təminatı sistemlərinin formal yanaşmalardan uzaq, çevik, funksional və nəticəyönlü prinsiplər üzərində qurulması zəruridir (“Quality assurance in higher education: A review of literature.”, 2012; “The Value of accreditation and Quality Assurance in Education.”, n.d.; Woods, 2024). Bu cür yanaşma ali təhsil müəssisələrinin daxili idarəetmə potensialını gücləndirməklə yanaşı, təhsil nəticələrinin əmək bazarının real ehtiyacları ilə uyğunlaşdırılmasına və innovativ, davamlı inkişaf yönümlü ali təhsil ekosisteminin formalaşmasına mühüm töhfə verəcəkdir.

Azərbaycan Respublikasında ali təhsilin müasirləşdirilməsi və beynəlxalq rəqabətə davamlı ali təhsil sisteminin formalaşdırılması dövlət siyasətinin əsas prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində insan kapitalının inkişafı, rəqəmsallaşma və keyfiyyətli təhsilin təmin edilməsi strateji məqsədlər sırasında xüsusi yer tutur (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, 2021; Kayyali, 2023; Kayyali, 2025). Bu sənəd bilik əsaslı iqtisadiyyata keçidin sürətləndirilməsi, innovasiya yönümlü inkişafın təmin edilməsi və yüksək ixtisaslı kadr potensialının formalaşdırılmasını mühüm strateji hədəflər kimi müəyyənləşdirir.

Müasir dövrdə ali təhsildə keyfiyyətin idarə olunması yalnız milli normativ-hüquqi çərçivə ilə məhdudlaşmır, həm də beynəlxalq standartların və qabaqcıl metodologiyaların tətbiqini tələb edir. Azərbaycan Respublikasının Avropa Ali Təhsil Məkanına qoşulması bu istiqamətdə mühüm mərhələ olmuşdur. Bu proses çərçivəsində “Avropada Ali Təhsildə Keyfiyyətin Təminatı üzrə Standartlar və Qaydalar”ın mərhələli tətbiqi məqsədi qarşıya qoyulmuşdur. Keyfiyyət prinsiplərinin həyata keçirilməsi ali təhsil müəssisələrində daxili və xarici keyfiyyət təminatı sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə, şəffaflıq və hesabatlılığın artırılmasına, eləcə də beynəlxalq səviyyədə etimadın möhkəmləndirilməsinə şərait yaradır.

Qlobal rəqabət şəraitində universitetlərin fəaliyyət səmərəliliyi, beynəlxalq reytinglərdə mövqeləri və məzunlarının əmək bazarında uğurlu yerləşməsi birbaşa keyfiyyət təminatı sistemlərinin effektivliyindən asılıdır (Durmuş Şenyapar & Bayındır, 2024; Gulden Manarbekkyzy, 2020). Bu baxımdan, təhsildə innovativ texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsal idarəetmə mexanizmlərinin genişləndirilməsi və nəticəyönlü tədris modellərinə keçid müasir ali təhsil idarəçiliyinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

Beləliklə, ali təhsildə keyfiyyət təminatının innovativ xüsusiyyətlərinin araşdırılması, beynəlxalq təcrübənin milli sistemə uyğun tətbiqi və bu prosesin davamlı inkişaf məqsədləri ilə uzlaşdırılması həm elmi, həm də praktik baxımdan mühüm aktualıq daşıyır. Bu istiqamətdə formalaşan yeni yanaşmalar ali təhsil müəssisələrinin qlobal təhsil məkanında rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf prioritetlərinin reallaşmasına da əhəmiyyətli töhfə verir.

Ali təhsildə keyfiyyət təminatının innovativ idarəetmə modeli. Ali təhsildə keyfiyyət təminatına ənənəvi nəzarət və qiymətləndirmə yanaşmalarından fərqli olaraq, innovativ idarəetmə modeli kimi baxmaq daha məqsəduygundur. Bu yanaşmanın əsas mahiyyəti keyfiyyət təminatını ali təhsil müəssisəsinin strateji idarəetmə sisteminin ayrılmaz elementi kimi nəzərdən keçirmək və onu davamlı inkişaf prinsipləri əsasında formalaşdırmaqdan ibarətdir.

Təklif edilən model üç əsas istiqamət üzrə formalaşır:

Birincisi, rəqəmsal transformasiya ali təhsildə keyfiyyətin idarə edilməsində yeni imkanlar açır. Elektron qiymətləndirmə sistemləri, süni intellekt əsaslı monitoring, “big data” analitikası və tədris

proseslərinin rəqəmsal idarəetməsi vasitəsilə məlumatların real vaxt rejimində təhlili, təhsil nəticələrinin obyektiv qiymətləndirilməsi və qərarvermə proseslərinin elmi əsaslarla aparılması mümkün olur.

İkincisi, performans əsaslı qiymətləndirmə ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətini nəticəyönümlü göstəricilər – məzunların məşğulluq səviyyəsi, elmi məhsuldarlıq, beynəlxalq əməkdaşlıq potensialı, tələbə məmnuniyyəti və sosial təsir – əsasında qiymətləndirməyə imkan verir. Bu model hesabatlılıq və şəffaflıq mədəniyyətini gücləndirir, resursların səmərəli bölgüsünü təmin edir və universitetlərin daxili idarəetmə sistemlərini optimallaşdırır (Yorke, 2006; “Accreditation | Ensuring Higher Education Quality Assurance.”, n.d.; Bond, Gibbs, Harris, Lewis, Pate, Renyard, & Wint, 2023).

Üçüncüsü, maraqlı tərəflərin inteqrasiyası – yəni tələbələr, müəllimlər, məzunlar, işəgötürənlər və dövlət qurumları arasında qarşılıqlı əlaqə mexanizmlərinin yaradılması – keyfiyyət təminatının sosial legitimliyini artırır və “keyfiyyət mədəniyyəti”nin formalaşmasına töhfə verir. Bu yanaşma qərarvermə prosesinə müxtəlif iştirakçıların cəlb edilməsini təmin etməklə, ali təhsil sisteminin institusional dayanıqlığını möhkəmləndirir.

Aparılan təhlillər göstərir ki, ali təhsildə keyfiyyət təminatı sistemlərinin səmərəli fəaliyyəti yalnız normativ və inzibati mexanizmlərin tətbiqi ilə deyil, həm də innovativ idarəetmə yanaşmalarının effektiv inteqrasiyası ilə sıx bağlıdır. Müasir mərhələdə ali təhsil müəssisələrinin əsas vəzifəsi keyfiyyətin təminatını institusional səviyyədə strateji idarəetmənin prioritet istiqamətlərindən birinə çevirməkdir. Rəqəmsallaşma, performans əsaslı idarəetmə, açıq məlumat mühiti və maraqlı tərəflərin iştirakı kimi innovativ mexanizmlər universitetlərin tədris, tədqiqat və sosial fəaliyyət sahələrində dayanıqlı inkişafına mühüm töhfə verir.

Nəticə

Tədqiqat nəticələri göstərir ki, ali təhsil sistemində keyfiyyətin artırılması kompleks və çoxsəviyyəli yanaşma tələb edir. Bu yanaşma tədris prosesinin məzmun və metodologiyasının yenilənməsi ilə yanaşı, idarəetmədə şəffaflıq, hesabatlılıq və nəticəyönümlülük prinsiplərinin institusional mədəniyyətə inteqrasiyasını da zəruri edir. Keyfiyyət təminatının innovativ formalarının – o cümlədən rəqəmsal monitoring sistemlərinin, məlumat əsaslı qərarvermə alətlərinin və süni intellekt texnologiyalarının – tətbiqi bu istiqamətdə mühüm imkanlar yaradır.

Ali təhsildə keyfiyyət təminatının səmərəliliyini artırmaq və onun innovativ inkişafını təmin etmək məqsədilə aşağıdakı istiqamətlər üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsəduyğundur. Universitetlərdə daxili keyfiyyət təminatı mexanizmlərinin modernləşdirilməsi vacibdir. Bu məqsədlə Daxili Keyfiyyət Təminatı Mərkəzlərinin institusional rolu gücləndirilməli, onların fəaliyyəti rəqəmsal qiymətləndirmə, məlumat analitikası və geribildirim sistemləri ilə inteqrasiya edilməlidir. Bu, qərarvermə proseslərinin obyektivliyini və çevikliyini artıracaqdır. Tədris proqramlarının əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması mühüm prioritet kimi müəyyən edilməlidir. Müasir iqtisadiyyatın dəyişən strukturu kontekstində interdisiplinar və innovativ ixtisas istiqamətlərinin formalaşdırılması, tələbələrin praktiki bacarıq və yaradıcı düşünmə qabiliyyətlərinin inkişafına yönəlmiş yanaşmaların tətbiqi zəruridir.

Tələbə və məzun rəylərinin sistemli şəkildə toplanması və təhlili keyfiyyət təminatı sisteminin əsas indikatorlarından biri kimi qəbul edilməlidir. Geribildirim mexanizmləri şəffaf, davamlı və nəticəyönümlü şəkildə qurulmalı, əldə olunan məlumatlar tədris və idarəetmə proseslərinin təkmilləşdirilməsində əsas istinad mənbəyinə çevrilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2021). *Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlər*. <https://nk.gov.az>
2. “Accreditation | Ensuring Higher Education Quality Assurance.” (n.d.). QAHE. <https://www.qahe.org/article/understanding-accreditation-the-key-to-quality-assurance-in-higher-education/> (qahe.org)
3. Bond, K., Gibbs, B., Harris, G., Lewis, E., Pate, A., Renyard, J., & Wint, N. (2023). *When Quality Assurance Meets Innovation in Higher Education: Literature review*. Quality Assurance Agency. <https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/members/when-quality-assurance-meets-innovation-in-higher-education.pdf> (Quality Assurance Agency)
4. Durmuş Şenyapar, H. N., & Bayındır, R. (2024). Quality assurance in higher education in the 21st century: Strategies and practices for new-generation universities. *Higher Education Governance & Policy*, 5(2), 115–133. <https://doi.org/10.55993/hegp.1573331> (ResearchGate)
5. Gulden Manarbekkyzy, M. (2020). Quality management of higher education: Institutionalism as an innovation approach. *Exploratory Literature Review*. https://www.researchgate.net/publication/340608534_Quality_management_of_higher_education_innovation_approach_from_perspectives_of_institutionalism (ResearchGate)
6. Kayyali, M. (2023). An overview of quality assurance in higher education: Concepts and frameworks. *International Journal of Management & Social Sciences*, 4(2), 1–4. <https://ijmsit.com/volume-4-issue-2/> (ResearchGate)
7. Kayyali, M. (2025). The evolution of quality assurance in higher education: Models, systems, and frameworks. In IGI Global (Ed.), *Quality assurance in higher education: Challenges and perspectives* (pp. 1-20). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-6915-9.ch001> (ResearchGate)
8. “Quality assurance in higher education: A review of literature.” (2012). *HLRC Journal*, 5(4), Article 1. <https://scholarworks.waldenu.edu/hlrc/vol5/iss4/1/> (ScholarWorks)
9. Trirat, P., & Visuttakul, C. (2024). Development Approach for Quality Assurance in Higher Education on Area-based and Community-based Concept of Management of Educational Institution as the World of New Learning. *World Journal of Education*, 14(3). <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1455203.pdf> (ERIC)
10. “The Value of accreditation and Quality Assurance in Education.” (n.d.). International Association for Quality Assurance in Pre-Tertiary and Higher Education. <https://www.qahe.org/article/accreditation-and-quality-assurance-the-backbone-of-educational-excellence/> (qahe.org)
11. Woods, M. G. (2024). Reviews on Quality Assurance in Higher Education after 2019. SSRN. <https://papers.ssrn.com/abstract=4783936> (SSRN)
12. Yorke, M. (2006). *Employability in Higher Education: What It Is – What It Is Not*. Higher Education Academy

Daxil oldu: 29.07.2025

Qəbul edildi: 30.10.2025